

Předmluva

Ze zamýšlených čtyř dílů *Domu na skále* vyšly dosud dva. První, nazvaný *Církev zkoušená* (2004), je o poválečném období našich novodobých dějin, v němž komunisté uchvátili moc, je o vztahu režimu ke katolické církvi, o jeho pokusu podřídit si ji a učinit z ní poslušnou církev „národní“. Církvi tak byl vnucen boj, v němž, lidsky viděno, neměla šanci. O tom je 2. díl knihy *Církev bojující* (2007). Je o aroganci státní moci, o perzekuci církve a věřících. Církev však tomu pasivně nepřihlížela. Na internaci a věznění biskupů, kněží, řeholníků a řeholnic odpověděla alternativní hierarchií, tajnými biskupskými a kněžskými svěceními, tajným bohosloveckým studiem, tajnými řeholními noviciáty, tajnou pastorcí.

Třetí díl, který čtenář právě otevírá – *Církev vězněná* – navazuje na druhý a doplňuje jej. Převážně je však o procesech. Jeden je podobný druhému, nicméně každý je neopakovatelný osudy postižených a jejich blízkých. Zaznamenat všechny „církevní procesy“ v stanoveném rámci od února 1948 do květnové amnestie roku 1960, jak jsem původně zamýšlel, nebylo v mých silách. Nicméně zásluhou předchozích prací historiků (Karel Kaplan, Vojtěch Vlček atd.), studií pracovníků Ústavu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu (Jan Fiala, Jan Kalous, Adolf Rázek, Prokop Tomek atd.), memoárů a publikovaných i nepublikovaných vzpomínek bývalých muklů a jejich rodinných příslušníků a přátel, a také mimořádné ochotě pracovníků Národního archivu (zvláště děkuji dr. Aleně Šimánkové) se mi podařilo shromáždit jejich reprezentativní počet.

Zvýšenou pozornost jsem věnoval procesům s Katolickou akcí, které nebyly dosud komplexně zpracovány, i když ani tady si nemohu činit nárok na jejich úplnost. Totéž platí i o procesech s členy katolické tělovýchovné organizace Orel.

Kromě toho jsem se snažil zodpovědět otázku, proč na jedné straně taková zášť k věřícím a proč na druhé straně nemůže být ideologie socialismu v Leninově pojetí akceptovatelná křesťany. V této souvislosti jsem se musel zabývat i působením sovětských bezpečnostních poradců a vlivem, který na dění

u nás měl sovětský antisemitismus a Stalinova špionománie. To vše totiž zásadním způsobem stálo v pozadí organizace a činnosti StB, prokuratury, soudnictví a konečně vedoucí síly ve společnosti, komunistické strany.

Kapitoly a podkapitoly nazvané *Uloupený uran*, *Nápravně pracovní tábory*, *Vězeňská pastorece*, „*Vatikánští vězni*“, *Pardubické „rebelky“* a *Želiezovské „otrokyně“* přinášejí svědectví o životě za mřížemi zejména těch, kteří se za nimi ocitli z ideových důvodů. Jsou o různých formách vězeňského apoštolátu, o kněžských izolacích, riskantních mších, tajných křtech, teologických studiích, noviciátech a kněžských svěceních, o leopoldovských, mírovských a pardubických „univerzitách“, o vězeňských samizdatech, ale především o Božích milostech, které dávaly muklům víc než jen sílu přežít. A tak vězení nebylo jen zkouškou charakterů, ale i školou vedoucí k osobnostnímu a duchovnímu růstu těch, kdo neselhali. (Byli i takoví, což jsem v zájmu pravdy nemohl obejít.)

S největším rozechvěním a úctou jsem však psal o takových, jaké už prvokřesťanská martyrologia nazývala vyznavači a mučedníky. Přál bych si, aby moje práce přispěla k tomu, aby se na tyto naše novodobé vyznavače nezapomnělo. Vždyť oni jsou slávou našich novodobých národních i církevních dějin. Církev už některým z nich vzdala poctu tím, že je oficiálně prohlásila za blahoslavené: řeckokatolické biskupy Pavla Gondiče a Vasiľa Hopka, redemptoristu Metoda Dominika Trčku a sestru Kongregace Milosrdných sester sv. Kříže Zdenku Cecilii Schelingovou.

Překlady ze slovenských a ruských dokumentů jsou vlastní.

Autor

I / Zákeřná ideologie

Proč taková zášť?

Proč se pohané bouří, proč národy strojí marné plány? Proč pozdvihují se pozemští králové a vladaři se spolu umlouvají proti Hospodinu a jeho Pomazanému? (Žl 2,1-4). Ježíš dokonce říká, že tak tomu bude vždycky: Budou vás mučit a zabíjet, u všech národů budete pro mé jméno v nenávisti (Mt 24,9). Prožili jsme to za nacistů, ještě více za komunistů. Dvě rozdílné ideologie, obě totalitární, nesnášející vedle sebe nic, co by mohlo zpochybnit jejich autoritu a oslabit jejich moc. K základu marxisticko-leninské ideologie patří navíc bojovný ateismus, a tak se nedivme jejich boji proti všemu duchovnímu, proti náboženství v jakékoliv podobě. Ve střetu dvou tak rozdílných kultur, jako je naše židovsko-křesťanská, spočívající na víře v Boha a v člověka stvořeného k jeho obrazu, a jejich, popírající Boha a chápající člověka jen v jeho materiální dimenzi, tomu ani nemohlo být jinak. Zatímco se my, židé a křesťané, opíráme o Desatero, jejich praxe byla v rozporu s ním.

Místo víry v Boha vynucovaná víra v jednu „vševědoucí“, „vševědoucí“ a „všemohoucí“ Stranu.

Místo Pomni, abys den sváteční světil znesvěcení nedělí a svátků a jejich nahrazení oslavami Dne vítězství československého pracujícího lidu (25. únor), Dne osvobození naší vlasti slavnou sovětskou armádou (9. květen), Dne Velké říjnové socialistické revoluce (7. listopad) a podobně.

Příkaz Cti otce svého a matku svou narušoval režim zásahy do nejvlastnějšího práva rodičů – práva na výchovu svých dětí. Nejméně dvě dorůstající generace byly touto dvojí, často protichůdnou výchovou psychicky i morálně poznamenány. Ovoce této rozdvojenosti – lež, chytračení, odpor k autoritě, ať je jakákoli – sklízíme dodnes.

Co jiného znamená biblické Nezabiješ než právo člověka na život od početí do smrti, na důstojný život, na úctu k jedinečnosti

jeho osobnosti? Místo toho jsme byli svědky justičních vražd, fyzického a psychického lámání lidí ve vězeních, střelby na hranicích.

Místo *Nepokradeš* ožebračení a vyhnání našich německých spoluobčanů, znárodnění (to vše s podporou demokratických stran), kolektivizace zemědělství, likvidace živností, konfiskace majetku politických vězňů.

Místo *Nepromluvíš křivého svědectví proti bližnímu svému* udavačství, vynucovaná spolupráce s StB, justice soudící: *podle zákona s přihlédnutím k mínění lidu a stanovisku vlády* (Gottwald).

Jedině přikázání *Nesesmilníš* bylo navenek dodržováno za cenu někdy nesmyslných zákazů, sankcí a farizejského zasahování do soukromí. S křesťanskou ctností čistoty mělo toto přehnané puritánství pramálo společného.

Šesté přikázání souvisí s desátým *Nepožádáš manželky bližního svého*. Jeho dodržování ztěžoval režim mnoha způsoby: za platné manželství uznával jen sňatek uzavřený na úřadě. Sňatek sváteční v kostele se sice nezakazoval, ale tak ho ztěžoval, že se to pro mnohé (učitele, vojáky z povolání) rovnalo zakazu. Dědictvím z doby nevolnictví byly překážky, které režim kladl sňatkům našich občanů s cizinci. Jako v mnohém, i v tomto nám byl vzorem Sovětský svaz, který sňatek svého občana s cizincem považoval za zradu na národě a povoloval ho jen výjimečně. Projevilo se to i při repatriaci našich krajanů z Volyně a z bývalé Podkarpatské Rusi, jejichž rodinné příslušníky, pokud nebyli české nebo slovenské národnosti a měli sovětské občanství, úřady do Československa prostě nepustily. Teprve po Stalinově smrti v roce 1953 docházelo ke sjednocování takto rozdělených rodin, pokud ovšem ve zkoušce manželské věrnosti obstály. Ohroženy bývaly také rodiny, v nichž jeden z manželů emigroval nebo byl odsouzen na delší dobu do vězení: na druhého z manželů byl pak činěn, hlavně orgány StB, nátlak, aby se rozvedl.

Proč ale komunisté viděli mezi všemi křesťanskými církvemi a náboženskými společnostmi právě v katolické církvi svého největšího nepřítele? Protože byla nejpočetnější, byla hierarchicky uspořádaná a její hlava sídlila v „nepřátelské cizině“. Kromě toho se v církevních věcech řídila Kodexem kanonic-

kého práva, který režim za právo neuznával. Z toho soudní moc vyvozovala, že *církevní funkcionář československý, jenž dává přednost kanonické poslušnosti v rozporu se státními zákony, stává se zrádcem.*¹ Také proto, že katolická církev, důsledněji než jiné církve, hájila soukromé vlastnictví a byla proti třídnímu boji a diktatuře proletariátu. A nikdy neuznala oficiálně legitimitu Února.

Socialismus v Leninově pojetí

Po zkušenosti s naší domácí aplikací socialismu je legitimní ještě jedna otázka: Kde se vzala jeho zákeřnost a krutost? Odpověď na ni dal už v roce 1933 v exilu žijící ruský náboženský myslitel Nikolaj Alexandrovič Berdajev. Hledání sociálně spravedlivého řádu ho přivedlo od počátečního zaujetí marxismem ke křesťanskému personalismu a kritice marxismu přeformovaného Leninem. *Marxismus v Leninově pojetí – říká – je především učením o diktatuře proletariátu. (...) Zatímco menševici chtěli být demokraty opírajícími se o většinu, Lenin není demokrat, hlásá ne princip většiny, ale princip vybrané menšiny. (...) Jeho cílem byla revoluce a revoluční uchopení moci a vůbec nebral ohled ani na vývoj uvědomění široké masy dělníků, ani na objektivní ekonomický proces.*

Diktatura proletariátu vyvěrala z jeho celého světového názoru, on dokonce stavěl svůj světový názor na diktatuře. Lenin nadto vnášel diktaturu do filozofie, když myšlení podřizoval diktatuře dialektického materialismu. Leninovým cílem, za nímž šel s nezvyklou důsledností, bylo vybudovat silnou, dobře organizovanou stranu, železnou, disciplinovanou menšinu opírající se o celistvý světový názor revolučního marxismu. Strana musí mít neměnnou doktrinu, která by vedla k diktatuře ovládající veškerý život. Už samotná organizace důsledně centralizované strany byla diktaturou v malém. Každý člen strany byl podřízen této diktatuře centra. Strana bolševiků mnoho let budovaná Leninem

1) Srov. proces s biskupem Zelou; Vaško V., *Dům na skále*, 2. díl, s. 247.

se měla stát příkladem pro příští organizaci Ruska. A Rusko bylo pak skutečně organizováno na způsob bolševické strany.

Celé Rusko, celý ruský národ dostal se do područí nejen diktatury komunistické strany, jejímu ústřednímu orgánu, ale i dogmatům komunistického diktátora jak v myšlení, tak ve svém svědomí. Lenin popíral svobodu uvnitř strany a toto popírání svobody bylo přeneseno na celé Rusko. Taková je diktatura světového názoru, kterou připravil Lenin. Mohl tak učinit proto, že sloučil dvě tradice, tradici ruské revoluční inteligence v její maximalistické podobě a tradici ruské dějinné vládní moci v její nejdespotičtější podobě. Sociální demokraté, menševici i socialističtí revolucionáři zůstali jen u první tradice, a i to změkčené. Avšak spojení dvou tradic, v XIX. století na smrt nepřátelých a vzájemně bojujících, umožnilo Leninovi naplánovat komunistický stát a uskutečnit jej.

Jako by to nebylo paradoxní, bolševismus se stal třetím projevem ruského mocnářství, ruského imperialismu. Jeho prvním projevem bylo moskevské carstvo, druhým petrovské impérium. Bolševismus chtěl silný, centralizovaný stát. Tak došlo k sjednocení snahy o uskutečnění sociální pravdy se snahou o vybudování mohutného státu, přičemž tato druhá snaha byla silnější. Bolševismus vešel do ruského života jako militarizovaná síla nejvyššího stupně. Vždyť ruská država byla vždy militarizovaná. Problém státní moci považoval Lenin a všichni jeho následovatelé za ústřední. Tím se bolševici lišili od ostatních revolucionářů. Tak vytvořili policejní stát, jenž se způsobem vládnutí velmi podobal starému ruskému státu.

To vedlo k nové revoluční morálce odpovídající novému psychickému druhu, méně humánnímu, bezostyšně krutému. Lenin je jak antihumanista, tak antidemokrat. Tím je člověkem nové epochy, epochy nejen komunistických, ale i fašistických převratů. Leninismus je vůdcovský systém nového typu, produkuje vůdce mas s absolutní pravomocí. To později napodobí Mussolini a Hitler. Dověšením typu diktátorského vůdce se stal Stalin. Leninismus ovšem není fašismus, stalinismus se mu však velmi podobá.²

2) Nikolaj Berďajev, *Istoki i smysl russkogo kommunizma* (Prameny a smysl ruského komunismu), Paris, Ymca-Press 1955. Zde podle reprintu vydaného v Moskvě ve vydavatelství Nauka 1990, s. 98–103.

Osvětou proti „tmářství“

Jedním z nejokřídlenějších hesel Vladimíra Iljiče Lenina bylo: *Učit se, učit se, učit se!* Nebylo však jedno, co a jak se učit. Veškerá výchova, interpretace jakékoliv nauky se musela dít jedině z hlediska marxismu-leninismu. Naši komunisté si toho byli vědomi už za první republiky. Sloužila jim k tomu mimo jiné Socialistická akademie. V souvislosti se zákazem komunistické strany v říjnu 1938 zanikla i ona. Svou „vzdělávací“ činnost obnovila v roce 1947.

Začátkem padesátých let komunisté přišli k názoru, že dozrál čas k vytvoření *daleko širší a vyspělejší organizace, zabývající se popularizací politického a vědeckého vzdělání, aby bylo možno i u nás vybudovat organizaci po vzoru sovětské Vsesvazové společnosti pro šíření politických a vědeckých znalostí.*³ Touto organizací se stala Československá společnost pro šíření politických a vědeckých znalostí. Její ustavující sjezd se konal v Praze ve dnech 21. a 22. června 1952. Zásadní projev na něm pronesl jeden z hlavních komunistických ideologů, ministr informací Václav Kopecký. Podle něho dali komunisté zakládané Společnosti do vínku těchto šest hlavních úkolů:

1. Měla lidem vštěpovat, že socialismus vzešel z vědeckého poznání zákonů vývoje lidské společnosti a že naše plánované budování socialismu se děje na podkladě vědeckých poznatků a vědeckých zásad.
2. Měla vést lidi k tomu, aby pochopili, že *socialismus je vyšší společenský řád, zajišťující nový, lepší život všem pracujícím lidem. Budou-li lidé socialismus chápat takto vědecky jako vývojově vyšší společenský řád (...), ujasní si otázku svobody, demokracie, státu, právního řádu, morálky, kultury atd. A ujasní si vůdčí úlohu naší rodné strany, Komunistické strany Československa.*
3. Budování socialismu se zúčastňují spolu s komunisty i *stoupenci druhých stran Národní fronty a bezpartijní, kteří prodlávají bezesporu hluboký duševní přerod, hluboký ideolo-*

3) Srov. Věda a umění do služeb lidu, míru a socialismu, *Rudé právo*, 22. 6. 1952, s. 3.

gický a politický přerod, proto dalším úkolem Společnosti je napomáhat tomuto přerodu nekomunistických budovatelů komunismu. Je totiž rozdíl v tom – pokračuje Kopecký – buduje-li někdo socialismus přesvědčeně nebo jen, že byl vývojem poražen a že se jen podřizuje vítězným silám.

4. V duchu zjednodušeného chápání propagandy SSSR a jeho satelitů, že se nalézáme v období permanentní studené války a že svět je rozdělen na tábor míru a na tábor války, vyvozoval Kopecký, že *podzemní reakční vlivy, brzdící energii mnoha lidí při budování života v naší republice a působící zvláště na rolníky, na bývalé živnostníky a na část inteligence a podobné vrstvy, operují nejvíce buzením naděje na válku, při čemž se snaží líčit sílu amerického imperialismu tak, jako by měl převahu a jako by zvláště technicky převažoval. (...) Je třeba podpořit v lidech vědomí, že tábor míru, demokracie a socialismu má obrovskou sílu, že jeho mohutnou, nepřemožitelnou mocí je Sovětský svaz.*
5. V duchu kampaně, kterou v roce 1949 rozvířil v SSSR Stalin proti „kosmopolitismu“ a „buržoaznímu nacionalismu“, měla se Společnost angažovat také v boji proti oběma „úchylkám“, v *boji proti měšťáckému objektivismu, v boji proti pozůstatkům masarykovské a benešovské ideologie. Zvláště inteligenci je třeba objasnit – zdůrazňoval Kopecký – filosofickou změň masarykismu a ukázat nevědeckost, protinárodní a kosmopolitní charakter masarykovské a benešovské ideologie.*
6. Zvláštní pozornost věnoval Kopecký boji *proti náboženskému tmářství, proti náboženským pověrám, proti reakčnímu klerikálnímu smýšlení: Jsou totiž dvě skupiny věřících – tvrdil – jedna svou víru předstírá, druhá věří ze setrvalosti či zaostalosti. Jsou lidé, kteří nemají vpravdě nic společného se skutečným náboženským cítěním a kteří své okázalé náboženské zanícení jen pokrytecky předstírají. Jsou to lidé, kteří byli revolučními zásahy sedmi let postiženi jako kapitalističtí vykořisťovatelé, bezcitní výdělkáři, privilegovaní cizopasníci, kšeftaři, spekulanti apod. (...) Jsou to lidé, kteří nikdy nevěřili v nic jiného než ve zlaté „tele“. (...) Jsou to lidé, kteří místo zvedání rukou k fašistickému pozdravu*

se křižují a kteří místo amerických květnatých kravat a jiných symbolů svého vztahu k americkému imperialismu nosí demonstrativně kříže. Jsou to lidé, kteří demokratické svobody svědomí, svobody náboženského vyznání, svobody náboženských obřadů jen zneužívají k pokusům o reakční provokace a k pěstování reakčních spikleneckých myšlenek.

Vedle nich jsou druzí lidé, mnohdy prostí lidé, pracující lidé, kteří vyznávají náboženství z pověřivosti, z nedostatku uvědomění a vzdělání a různých jiných důvodů, např. ze strachu, pocitu nemohoucnosti, choroby apod. (...) Jsou to lidé, kteří při svém náboženském založení zaostávají ve svém smýšlení a kteří jako vyznavači náboženského světového názoru, v podstatě idealistického světového názoru utlačovatelských a zpátečnických tříd, se dostávají do rozporu se zákony lidského pokroku, stávají se brzdívou silou a představují potenciálně vždy naději nepřátel pokroku, nepřátel dělnické třídy, nepřátel socialismu a i nepřátel míru. Jsou to lidé, kteří jsou v zajetí minulosti a kteří vyznávají náboženský světový názor proto, že jim nikdo jiný světový názor, pokrokový světový názor, ještě neřekl, protože je nikdo ještě nepoučil, nepřesvědčil a nezískal je pro pokrokový světový názor dělnické třídy, pro světový názor marxismu-leninismu. Vztít si toto za úkol je nejvlastnějším a nejvýznamnějším posláním vědecko-osvětové organizace, která vzejde z tohoto sjezdu.

Věru pozoruhodné mínění má Kopecký o křesťanech! Buď jsou provokatéři a lidé kující pikle proti lidovědemokratickému režimu nebo lidé mentálně zaostalí. Pokud tak o křesťanech uvažovali i další komunističtí vůdcové, pak se nedivme ...

Na závěr vyzval Kopecký pateticky pracovníky kultury, umělce, všechny vzdělance, aby ve jménu Společnosti pro šíření vědeckých a politických poznatků pozdvihli vysoko světlo pravdy, pokroku a kultury a šli zahánět tmu, která pochází z minulých dob, aby šli vysvobozovat lid ze zajetí nevědomosti, náboženského tmářství a pověr, (...) aby šli lidem vdechovat víru v tvůrčí lidské schopnosti, aby šli lidem ukázat, jakých divů je schopen lidský duch, aby šli lidi přesvědčovat, že člověk může být stvořitelem a může pomocí strojů budovat obrovská díla a může stvořit nové druhy rostlin a živočichů a že může měnit přírodu, že může pouště přeměňovat v rajské zahrady a tak dále.

A nebyl by to komunistický řečník té doby, kdyby svůj proslov neukončil apoteózou Sovětského svazu a komunistických vůdců. Naši práci ulehčuje – říkal – *ta skutečnost, že máme k dispozici poklady sovětské vzdělanosti a že možno využít i velikého množství sovětských publikací populárního rázu. (...) Ať žije naše drahá lidově demokratická Československá republika a její milovaný prezident soudruh Gottwald! (Bouřlivý potlesk, shromáždění vstává a skanduje: Ať žije soudruh Klement Gottwald.) Ať žije náš mocný spojenec, Sovětský svaz, ať žije náš osvoboditel, náš otcovský přítel, náš příznivec, ať žije geniální učitel pracujícího lidu celého světa, ať žije vůdčí praporečník boje za svobodu a mír, ať žije Veliký Stalin! (Bouřlivý, dlouhotrvající potlesk, shromáždění vstává a skanduje: Ať žije soudruh Stalin.)*⁴

Generace, která nezažila padesátá léta, asi těžko uvěří, že to, co jsme právě tlumočili, není satira ani parodie projevů tehdejších stranických a odborářských funkcionářů či osvětářů všeho druhu, a že podobné fráze byly míněny buď zcela vážně, nebo se tak tvářily. Kopecký byl z těch, kdo tomu, co říkal, snad i věřil. Nám by to mohlo být jedno, kdyby nám netlumočil oficiální linii strany.

Kopecký byl vážný a nebezpečný protivník. Už za první republiky byl jako novinář a táborový řečník miláčkem starých soudruhů a kumpán levicově orientovaných spisovatelů a umělců. Za války spřádal v moskevském exilu spolu s Gottwaldem a celým komunistickým exilem plány, jak po návratu domů „zakroutit krkem“ naší demokracii. Jako předúnorový a poúnorový ministr informací spoluvytvářel kulturní klima v zemi, ovládal sdělovací prostředky, podílel se na církevní politice státu. V nemalé míře byl tak odpovědný za jazykový zmatek, který komunistická propaganda vnesla do češtiny. Pojmy „věda“, „pokrok“, „demokracie“, „spravedlnost“, „morálka“, „mír“ dostaly v sovětizovaném pojetí často opačný význam, než jaký měly v biblicko-humanistické společnosti.

Společnost pro šíření politických a vědeckých znalostí očekávané výsledky nepřinesla. Přesvědčovala přesvědčené. Lásku k Sovětskému svazu nevypěstovala, spíše naopak. Přispěla ale

4) Srov. tamtéž.

k lámání charakterů, sváděla k přetvářce, ke kariérismu. Hesla, že Sovětský svaz je náš vzor, vzbuzovala odpor u nekomunistické části národa a posměšky zejména poté, co se do SSSR začaly pořádat hromadné zájezdy a stále více lidí se mohlo na vlastní oči přesvědčit, jaká je skutečnost. Kromě toho se věda díky novým objevům stala pokornější a sotva by se dnes našel učenec, který by si troufal říct, že „člověk může být stvořitelem“ a přeměňovat zemi v „rajskou zahradu“.

Zideologizované Vánoce

Vánoční projev roku 1952 věnoval ministerský předseda a příští prezident Antonín Zápotocký dětem: *Vy, kteří dorůstáte – řekl – nepozorujete ani, jak mnohé se u nás v poslední době měnilo a mění. Ani legendární vánoce nezůstávají beze změny. Zářící vánoční stromky, čekají se dárky, ale mizí už jesličky, které dříve bývaly nezbytným doprovodem vánočních svátků. (...) Malý Ježíšek, ležící ve chlévě na slámě, vedle volka a oslíka, nad chlévem zářící betlémská hvězda, to byl symbol starých vánoc. Proč? Měl připomínat pracujícím a бедným, že chudí patří do chléva. Když se mohl ve chlévě narodit a bydlet Ježíšek, proč byste tam nemohli bydlet vy, proč by se tam nemohly rodit vaše děti? Tak mluvili k chudým a pracujícím bohatí a mocní. Proto také v době kapitalistického panství, kdy bohatí vládli a chudí se dřeli, pracující namnoze ve chlévech bydleli a jejich děti se tam rodily.*

Doby se ale změnily. Nastaly mnohé převraty. I Ježíšek vyrostl, zastaral, narostly mu vousy a stává se z něho Děda Mráz. Nechodí již malý a otrhaný. Je pěkně oblečený, v beranici a kožichu. Nazí a otrhaní nechodí již dnes také naši pracující a jejich děti. Děda Mráz přijíždí k nám od Východu a na cestu mu září také hvězdy. Ne jen jediná, betlémská. Celá řada rudých hvězd na našich šachtách, hutích, továrnách a stavbách. Tyto rudé hvězdy hlásají radostně, že vaši tatínkové a maminky splnili na svých pracovištích úkoly čtvrtého roku první Gottwaldovy pětiletky. (...)

Od domácích kapitalistických utlačovatelů, kteří okrádali pracující o výtěžky jejich práce, snažili se pracující odsoudit k bydlení ve chlévech a sami z jejich práce stavěli paláce, osvobodili jsme se odražením zločinných úmyslů těchto reakčníků, vedeni Komunistickou stranou Československa a naším presidentem soudruhem Klementem Gottwaldem. (...) Proto v dnešní radostný den vánočních svátků, slibme si, slibme našemu osvoboditeli, příteli a učiteli soudruhu Stalinovi, slibme našemu presidentu soudruhu Gottwaldovi, všichni my, velcí i malí, že se budeme starat každý ze všech svých sil, abychom své pracovní schopnosti ve školách, závodech i kancelářích a na každém pracovním místě rozvíjeli tak, aby úkoly, vytčené pro poslední rok Gottwaldovy pětiletky, byly do příštích vánoc na všech pracovištích splněny. Tím zkřížíme také zločinné plány a úmysly těch, kteří místo tvůrčí práce chtějí připravovat novou zločinnou válku, aby mohli znovu otročit naše národy a vykořisťovat lidskou práci. Slibme si, že ubráníme mír a zachováme tak na celé zemi pokoj a klid všem lidem dobré vůle.⁵

5) *Rudé právo*, 25. 12. 1952.

VIII / Procesy se slovenskou Rodinou

„Staríček a spol.“

V největším slovenském procesu s Katolickou akcí předvedla vězeňská stráž dne 26. dubna 1954 do soudní síně Krajského soudu v Bratislavě 24 osob, 5 kněží a 19 laiků, z toho 6 žen. Téměř polovina souzených patřila ke Kolakovičově Rodině. Kněží se dostali před soud jako obvykle za horlivost v pastoraaci a morální autoritu, jíž ve společnosti požívali, laici za spolupráci s nimi, za činnost v kroužcích, za šíření náboženské literatury, za materiální podporu perzekvovaným rodinám, za pomoc k odchodu do „nepřátelské ciziny“. Proces se v ničem nelišil od procesů s českou Rodinou.

Při stanovení výše trestu se soud řídil společenskou nebezpečností obviněných. Prvenství v tom získal RNDr. Imrich Staríček, pětatřicetiletý vědec, nukleární fyzik, žák Joliot Curie na pařížské Sorbonně, asistent fyziky na Přírodovědecké fakultě Komenského univerzity v Bratislavě.

Od srpna 1951 strávil tři roky ve vyšetřovací vazbě v Bratislavě, Košicích, pražské Ruzyni, z toho půldruhého roku v samovazbě. Okusil baštonádu, absolvoval třídní nonstop výslech ve stoje zpestřovaný stáním na jedné noze a podřepem s předpaženými rukama. Byl mu vyklouben ramenní kloub, na celu mu dali šílence, který ho fyzicky napadal. Dále mu byla zadržována korespondence a vyšetřovatel mu nalhal, že svým chováním zavinil smrt svých rodičů. Ve vyšetřovací vazbě zhubl o 23 kg.

Podle rozsudku se dopustil „velezrádného jednání“ tím, že za svého pobytu v Paříži vešel ve styk s představiteli reakčních katolických organizací,¹ které vykonávají podle pokynů buržoazní francouzské vlády rozvratnou činnost v pokrokových organizacích francouzských pracujících. Pravda je poněkud

1) Míněno hnutí dělnické a studentské křesťanské mládeže JOC a JEC.

jiná. V době, kdy byl Staríček ve Francii, byli členy „buržoazní“ vlády i komunisté. Jociisté nepůsobili v dělnickém hnutí rozvratně, naopak byli některými pravicově orientovanými katolíky kritizováni za spolupráci s levicovými odbory.

Dále byl Staríček obviněn, že spolu se Silvestrem Krčméry *navázal v červnu 1946 v Paříži styky s jistou zpravodajskou agenturou, kde podepsali závazek*. Staríček se k tomu doznal, Krčméry to nejen ve svém procesu, který se konal o dva měsíce později (viz s. 145), ale i ve vyšetřovací vazbě vytrvale popíral. V Ruzyni byl proto se Staríčkem konfrontován. Dialog, k němuž pak mezi oběma přáteli došlo, je názorným příkladem, jak může působit brainwashing i na lidi tak vysoké intelektuální a mravní úrovně, jako byl Staríček.

Krčméry: *Jak jsi mohl podepsat takový nesmysl?*

Staríček: *Ale vždyť my jsme tehdy v Paříži skutečně spolu někde byli a něco dojednávali.*

Krčméry: *Byli, ale ne ve špionážní agentuře, ale v redakci katolické revue, kde jsme jednali o možnostech spolupráce mezi ní a slovenským katolickým tiskem.*

Staríček: *Máš pravdu. Vlastně já jsem jim to zpočátku také říkal, ale oni mi tvrdili, že mají zjištěno, že redakce byla jen fasádou špionážní kanceláře.²*

Krátce před zahájením procesu zvolala jedna ze studentek, Elena Schmidtová, v afektu, pochopitelném v tak vypjaté situaci: *Nebojte se, bratří, těch, co zabíjejí tělo, ale duši zabít nemohou!* Několik dozorců ji okřiklo: *Copak jste se zbláznila?* Odpověděla: *Právě, že jsem se nezbláznila, jak jste chtěli!³*

V roce 1964 v žádosti o revizi procesu zdůvodňoval Staríček zmatečnost soudu takto: *Byl jsem odsouzen na podkladě zcela vymyšlené výpovědi, ke které jsem byl přinucen svým referentem v Košicích, který zuřil, protože jsem mu sice pod nátlakem podepsal protokol, že jsem agentem francouzské zpravodajské služby, ale pak jsem trval na tom, že jsem žádnou špionáž neprováděl. (...) Když mi referent začal vnucovat výpověď o francouzské zpravodajské službě, mne vůbec nenapadlo, že*

2) Podle vyprávění Staríčka zaznamenal V. V.

3) Srov. Krčméry S., *To nás zachránilo*, Signum-Lúč, Bratislava 1995, s. 41.

zpravodajství může znamenat totéž co špionáž. (...) Teprve během dalšího výslechu, zejména když mi referent vnutil i název špionážní centrály – Deuxieme Bureau, který jsem nikdy neslyšel, jsem si začínal uvědomovat, že jsem vlastně podepsal doznání ke špionážní spolupráci. (...) Po celonočních výsleších mi selhávala představivost. Situace, které se nikdy nestaly, se mi vybavovaly tak živě, že jsem nevěděl, co je ještě skutečnost a co už halucinace.⁴

Ze špionáže byl obviněn i bratislavský profesor náboženství P. Štefan Šmálik. Přiznal, že poslal do vatikánského rozhlasu dvě zprávy. Obě pravdivě informovaly o všeobecně známé náboženské situaci na Slovensku, nicméně soud to kvalifikoval jako vyzrazení státního tajemství. Podle rozsudku vyzradil Šmálik nepřátelské cizině, že *biskupové Buzalka, Vojtaššák a Gojdič byli neprávem souzeni, že ostatní biskupové, kteří ještě působí, nemají možnost vydávat pastýřské listy a uveřejňovat v tisku své projevy, (...) že mládež chodí na brigády a tím se jí znemožňuje návštěva kostelů (...) a jiné tendenčně zaměřené údaje.*

Těžištěm „trestné činnosti“ Staríčka a jeho „kompliců“ však byl apoštolát: *Činnost vatikánské Katolické akce a jejích institucí, jako byla Ústřední katolická kancelář, sice povolená státem (sic!), byla fakticky protistátní a ilegální. Protistátní byla proto, že se prostřednictvím svých institucí snažila prosazovat směrnice Vatikánu namířené proti lidovědemokratickému státu, a ilegální byla proto, že pod rouškou vykonávání zdánlivě náboženských a úředních záležitostí se fakticky snažila provádět mezi širokými masami rozvrat.*

Rozsudek neříká, jaké protistátní „směrnice Vatikánu“ má na mysli, ale z kontextu lze usoudit, že jimi mělo být sociální učení církve. Například o setkání pracovníků Katolické akce, jež se konalo někdy v druhé polovině roku 1950 v Brně, stojí v rozsudku, že *tam bylo rozhodnuto uspořádat o vánočních svátcích 1950 další tajnou poradu v Bratislavě, jejímž účelem mělo být vypracování, na podkladě papežských encyklik Rerum novarum a Quadragesimo anno, návrhu na uspořádání sociálních poměrů v ČSR po zvratu, který účastníci této porady očekávali. Tento program měl být definitivně schválen Vatikánem.*

4) Archiv vdovy Imricha Staríčka, Ludmily Staríčkové.

Aby činnost ilegálních kroužků mohla být ústředně podchycena a řízena – pokračuje rozsudek – dohodli se vedoucí vatikánské Katolické akce, zejména někteří obvinění, že založí ústřední ilegální kroužek se sídlem v Bratislavě. Tento by kromě řízení činnosti podržovaných kroužků byl v neustálém spojení s celostátním vedením Katolické akce v Praze, které bylo, opět ilegálně, prostřednictvím patera Mádra napojeno na Vatikán. Z toho plyne, že šlo o organizovanou činnost, jejímž cílem bylo uskutečňovat vatikánskou politiku v ČSR a rozvracet, resp. podvracet lidovědemokratické zřízení v ČSR. Je charakteristické pro Vatikán, že si k tomuto cíli zvolili metody velmi naivní, jako jsou bohoslužby, rekolekce a exercicie.

To, co připadá nevěřícímu naivní, dává naopak věřícímu sílu obstat jak v pokušeních, tak v pronásledováních, činí ho lepším a probouzí v něm touhu přispívat k dobru celé společnosti, i těch, kdo v Boha nevěří.

Za zvlášť nebezpečný považoval soud „teologický kroužek“, v němž se připravovali na kněžství bohoslovci, kteří odmítali studovat na státem zreformované bohoslovecké fakultě v Bratislavě, a laici, kteří si chtěli prohloubit svoje teologické vědomosti. Kroužek vedl bývalý bohoslovec Ján Krajňák. Zárukou teologické odbornosti kroužku byl obětavě s ním spolupracující profesor teologie Štefan Šmálik.

Dvě z obviněných studentek, Anna Hrušovská a Mária Jakubcová, byly členkami tajné kongregace Sester sedmibolestné Matky Boží. Obě také byly – jak praví rozsudek – *ze strany vedení Ústřední katolické kanceláře (zakázané po únoru 1948) plánovitě rozmístěny na různé vysoké školy, aby mezi studující mládeží prováděly na poli ideologické výchovy mládeže protistátní činnost.* Bylo tomu trochu jinak. Na rozdíl od komunistů nepotřebovali katoličtí aktivisté ke své apoštolské činnosti nějaké „umístěnky“.

Hrušovskou, Jakubcovou a s nimi další čtyři obviněné uznal soud vinnými také trestným činem pomoci k útěku do exilu řediteli Ústřední katolické kanceláře ThDr. Antonu Botekovi, pateru Xaveru Číkovi a jezuitovi P. Alojzi Litvovi.

Ján Krajňák a několik dalších obviněných se údajně dopustilo trestného činu tím, že *pod rouškou tzv. charitativní pomoci financovali příslušníky rodin zatčených za protistátní trestné činy.*

Manželé Mrázovi zneužili podle rozsudku dokonce svou svatbu k tomu, aby v jejím rámci byla uspořádána rekolekce pro větší počet lidí. Bylo to nejspíš tak, že se při svatební hostině společně pomodlili. Marie Mrázová se „provinila“ proti státu také tím, že vedla kroužek děvčat z venkova a zprostředkovávala jim v Bratislavě zázemí věřících lidí.

Medik Ján Gunčaga se zodpovídal mezi jiným i z „vyzrazení státního tajemství“. Toho se měl dopustit tím, že po propuštění z vyšetřovací vazby, kterou už jednou okusil, nemlčel, ale navzdory varování mluvil s jinými lidmi o tom, na co se ho StB ptala.

Většina souzených dále pomlouvala *pod rouškou modlitby* lidovědemokratické zřízení a socialismus. Kromě toho se modlila za *jakési společné myšlenky, za katolické školství, za obrácení Ruska*.

K odnětí svobody byli odsouzeni:

1. RNDr. Imrich Staríček (1919), asistent Přírodovědecké fakulty Univerzity Komenského v Bratislavě – na 15 let;
2. P. Štefan Šmálik (1908), profesor náboženství v Bratislavě – na 13 let;
3. Elena Schmidtová (1924), studentka – na 8 let;
4. ThDr. Karol Cibira (1915), kněz v Krakovanech – na 7 let;
5. P. František Paňák SJ (1908) – na 6 a půl roku;
6. P. Vincent Belan (1914), profesor, Mučeníky – na 6 let;
7. Július Porubský (1927), student – na 6 let;
8. P. Silvester Rak (1912), farář v Mojmírovcích – na 6 let;
9. P. Ján Krajňák (1924), v době zatčení laborant – na 5 a půl roku;
10. Ing. Ferdinand Záhoránsky (1922), asistent Vysoké školy technické v Bratislavě – na 5 let;
11. Eduard Chalúpka (1914), úředník v Bratislavě – na 5 let;
12. Anna Hrušovská (1928), studentka – na 5 let;
13. Mária Jakubcová (1928), medička – na 5 let;
14. Rudolf Čavojský (1930), technický úředník v Bratislavě – na 4 a půl roku;
15. Ján Gunčaga (1923), medik – na 4 roky;
16. Ing. Imrich Mráz (1921), učitel – na 4 roky;

17. Brigita Flochová (1916), učitelka – na 4 roky;
18. Anna Tóthová (1920), učitelka – na 4 roky;
19. Cecília Cesneková (1922), úřednice v Bratislavě – na 3 a půl roku;
20. Vladimír Krčméry (1931), student – na 2 a půl roku;
21. Jozef Šoška (1918), řeholník, t. č. úředník v Bratislavě – na 1 a půl roku;
22. Irena Šošková, roz. Bugarová (1920), krejčová v Bratislavě – na 1 a půl roku;
23. Mária Mrázová, roz. Kuníková (1923), učitelka v Bratislavě – na 1 rok;
24. Anna Langová, roz. Nemcová (1905), obchodnice v Bratislavě – na 3 měsíce.⁵

„Stercula a spol.“

Dne 20. května 1954, tři týdny po procesu se Staríčkem, vynesl Krajský soud v Žilině⁶ rozsudek nad další, jedenáctičlennou skupinou Katolické akce, z poloviny členů Rodiny. Hlavním obviněným byl obvodní lékař v Horní Štubni Vladimír Stercula, který patřil mezi ty studenty, které Kolakovič oslovil hned po svém příjezdu na Slovensko v roce 1943.

Stercula, tehdy student medicíny, měl zásluhy na tom, že Ústředí slovenského katolického studentstva se stalo ohniskem studentské Katolické akce. Dosud bylo spíše chápáno jako odrazový můstek k politické kariéře v rámci Hlinkovy slovenské ľudové strany. Jeho přičiněním se tak mnozí z odpolitizovaných vysokoškoláků stali ve svých domovech iniciátory sítě kroužků Katolické akce.

Soud však měl na Sterculovy zásluhy o rozvoj kroužků Katolické akce jiný názor, označil je za protistátní. Podle rozsudku se Stercula provinil tím, že už v roce 1947 vydal směrnice pro „ilegální“ činnost kroužků a byl autorem knihy „politicky

5) Srov. Krajský soud, Bratislava, spis. zn. I T 25/24.

6) Spis. zn. T 5/54.

závadného obsahu“: *Kristus a boj o duše*. Po letech konstatoval soud v rehabilitačním řízení, že kniha neměla být označena za ilegální, protože zaprvé ji zcela legálně vydalo (pod pseudonymem autora K. M. Katarin) spišské biskupství a zadruhé neobsahuje nic protistátního, jen *náboženské úvahy o životě*.⁷

Další z obviněných, lékař Emanuel Filo a magistr farmacie Ladislav Čarný, byli mezi jiným odsouzeni za to, že v roce 1951 ukrývali v žilinské nemocnici rektora spišského semináře ThDr. Ladislava Hanuse, kterého údajně stíhala StB. Rehabilitační řízení však prokázalo, že Hanus byl při své hospitalizaci v nemocnici řádně a pod svým jménem uveden v indexu pacientů a že ho orgány StB v té době ještě nestíhaly.

Rozsudek krajského soudu v Žilině, stejně jako rozsudek Nejvyššího soudu v Praze nepřinášejí v hodnocení Rodiny a činnosti kroužků Katolické akce nic nového, stejné lži, případně polopravdy.

K trestům odnětí svobody byli odsouzeni:

1. MUDr. Vladimír Stercula (1921), lékař v Horní Štubni – na 9 let;
2. Ladislav Záborský (1921), akademický malíř v Turčianském Svatém Martině – na 7 let;
3. Mikuláš Fitt – na 6 let;
4. Michal Kačaluba – na 5 let;
5. MUDr. Ján Hlaváč (1918), lékař v Žilině – na 4 roky;
6. Štefan Zvolenský – na 3 a půl roku;
7. Vojtech Košík – na 3 a půl roku;
8. MUDr. Emanuel Filo (1911), lékař v Žilině – na 2 roky;
9. P. Ján Tarábek – na 20 měsíců;
10. PhMr. Ladislav Čarný (1909), lékárník v Žilině – na 18 měsíců;
11. MUDr. Štefan Peško, lékař – na 16 měsíců.

Vadnost rozsudku zdůvodnil v době doznívajícího Pražského jara výše zmíněný Krajský soud v Banské Bystrici takto: *Programem organizace Rodina byl boj ideologickým způsobem, prohlubováním náboženského cítění jednotlivých jejích členů.*

7) Srov. spis. zn. Krajského soudu v Banské Bystrici, č. 17 Tr 23/68, ze 14. 2. 1969.

*Tomu, že organizace Rodina neměla protistátní charakter, nasvědčuje i skutečnost, že byla založena v roce 1943, t. j. v době, kdy u nás lidovědemokratické zřízení ještě nebylo. Rozsudek bývalého Krajského soudu v Žilině obsahuje ničím nepodložené domněnky, že organizace měla pracovat protistátně po vítězství Rudé armády.*⁸

Zmatky doby husákovské „normalizace“ se odrazily i v justici. Nejvyšší soud Slovenské socialistické republiky⁹ zrušil pro údajné porušení zákona osvobozující rozsudek Krajského soudu v Banské Bystrici a nařídil nové projednání trestné věci „Stercula a spol.“. A tak tentýž banskobystrický krajský soud, který v únoru 1969 všechny obviněné rehabilitoval, potvrdil původní rozsudek žilinského krajského soudu z roku 1954,¹⁰ přestože sám prokurátor navrhl překvalifikovat tehdy stanovený trestný čin „velezrady“ na „sdružování proti republice“.

Tím ale pře neskončila. Obvinění se odvolali k Nejvyššímu soudu v Bratislavě, který jim dal za pravdu v tom, že nemohli páchat trestnou činnost proti lidovědemokratickému státu už od roku 1943, když lidovědemokratická republika vznikla až po válce.

V soudním líčení trestní věci „Stercula a spol.“, konaném před soudem první instance v roce 1954, byla čtena i údajná výpověď P. Rudolfa Šestáka, po Kolakovičovi uznávané hlavy Rodiny,¹¹ drženého tehdy v ruzyňské vyšetřovací vazbě. Co ve skutečnosti říkal, nevíme, podle protokolu prý řekl, že *pravý cíl organizace Rodina mohl a nemusel být všem členům jasný, protože polopatě jsme to nikomu nedávali, a já jsem si při výsleších jasně uvědomil, jak jsem se protistátně provinil.*¹²

8) Tamtéž.

9) Rozsudek z 3. 12. 1969, spis. zn. 9 Tzr 30/69.

10) Spis. zn. 18 Tr 6/70.

11) O Šestákovi a jeho kněžském a obecně lidském selhání více v následující kapitole „Akce Russicum“.

12) Srov. spis. zn. Krajského soudu v Žilině, č. T5/54.

„Krčméry a spol.“

Z členů bratislavské Rodiny snad nikdo nevzal Kolakovičovu výzvu „dát se totálně k dispozici Kristu“ tak doslova jako tehdejší medicus Silvester Krčméry a přírodovědec Vladimír Jukl. Oba se rozhodli pro dobrovolný, celoživotní celibát, aby je v jejich apoštolské horlivosti nic nesvazovalo. Na začátku prvního poválečného akademického roku přijeli dokončit svá studia do Prahy s úmyslem šířit i v českém prostředí, co od svého velkého vzoru, Kolakoviče, převzali.

Pater Zvěřina o nich ve svém autobiografickém vzpomínání říká: *Někteří z propagátorů jocismu přišli do Prahy z Bratislavy. Byli to zejména dva znamenití mládenci, a sice studující přírodních věd Vlado Jukl a medicus Silvo Krčméry. Oba rozpoutali v Praze skutečnou vysokoškolskou Katolickou akci, měli totiž zkušenost se slovenskou Katolickou akcí z dob Slovenského státu, a my se od nich moc museli učit. (...) Oba by měli dostat papežské vyznamenání za svou činnost tady.*¹³

Obě „apoštolská dvojčata“ – takovou přezdívku si vysloužili v pražské Rodině – získala trpkou zkušenost s gestapáckými metodami StB již v lednu 1946, a to v souvislosti s „Kolakovičovou aférou“.¹⁴ I když tehdy jejich vyšetřovací vazba trvala jen pár měsíců, připravila je znamenitě na to, co je čekalo.

Podruhé byli oba zatčeni v létě 1951, Jukl v Bratislavě, kde působil jako asistent na Přírodovědecké fakultě Komenského univerzity, Krčméry v táboře PTP v Kuřivodech, kam byl v rámci vojenské prezenční služby přidělen jako lékař. Jukl byl předveden před soudní stolicí zároveň s P. Oto Mádrem (viz s. 84) až po deseti měsících tvrdé vyšetřovací vazby, Krčméryho nebývale dramatická cesta k soudu trvala bezmála tři roky.

Jeho zatčení proběhlo jako v detektivce: V půlnoční „hodině duchů“ byl boucháním na dveře táborové ošetrovny vyvolán

13) Křížková M. R., *Žít jako znamení. Rozhovory s Josefem Zvěřinou*, Zvon, Praha 1995, s. 40n. – Krčmérymu udělil Jan Pavel II. Řád sv. Silvestra, Jukl byl ještě za totality tajně vysvěcen na kněze.

14) Viz Vaško V., *Dům na skále*, I. díl, s. 13n.; podrobněji Vaško V., *Neumlčená*, sv. I, s. 95n.; Vaško V., *Profesor Kolakovič – mýty a skutečnost*, *Impulz*, č. 3/2006, s. 93n. a Krčméry S., Jukl V., *V šlapajách Kolakoviča*, Charis, Bratislava 1996, s. 41–46.

prý k umírajícímu. Rychle se oblékl, vyšel, a než se vzpamatoval, skočilo po něm několik mužů a vhodilo do prudce se rozjíždějícího auta. „Nebojte se,“ řekl mu jeden z mužů, „jste v rukou Státní bezpečnosti.“ Dostal hysterický záchvat smíchu. „Však vás ten smích přejde,“ řekli. Vyšetřován byl v Praze, Brně, Bratislavě, Košicích. Okusil hlad, zimu, bití, škrcení, kopání, hlavu mu otloukali o zeď, nalomili dvě žebra, hodiny musel stát v pozoru, dnem i nocí „šlapat“ po cele. Dostavily se halucinace. Ale zkoušeli to i po dobrém – povolili mu balíček z domova, lékařskou literaturu, a ve vyšetřovací vazbě neslýchané – Trestní zákon, Trestní řád, papír a tužku. Umožnilo mu to připravit se dobře na vystoupení před soudem. Jeho nejlepší výzbrojí na dobu věznění byla jeho znalost Nového zákona, evangelium sv. Jana uměl zpaměti.

V srpnu 1952, tedy rok po jeho zatčení, hlásí Krajská správa StB v Bratislavě nadřízenému orgánu: *Obviněný MUDr. Silvester Krčméry během vyšetřovací vazby svou trestnou činnost tvrdošíjně popírá a jeho zarytost a náboženský fanatismus se odráží i v tom, že delší dobu odmítal vůbec vypovídat.*¹⁵

Do pražské Ruzyně přivezli Krčméryho v rámci „Akce Rusicum“ (viz příští kapitolu), neboť všude nadšeně agitoval pro „ruský apoštolát“ a byl iniciátorem mnoha takzvaných východních kroužků. V Ruzyni dospěl k zásadnímu a nelehkému rozhodnutí. Po jedné bezvýsledné slovní potyčce s vyšetřovatelem řekl: *Odmítám každou výpověď, neboť vidím, že celé vyšetřování nemá smysl. Státní bezpečnosti vůbec nejde o poznání pravdy, ale o zničení církve. Vyšetřující aparát jen hledá, přizpůsobuje a deformuje výpovědi. Vězeň může říci, co chce, vyšetřovatelé stejně napíší své.*¹⁶

Před soud, Vyšší vojenský v Trenčíně, jenž byl příslušný v trestních věcech týkajících se příslušníků útvarů PTP, byl Krčméry předveden dne 24. června 1954. K němu byl do páru přidán rovněž pétépák Jozef Suchý, nejspíš proto, aby mohl být Krčméry označen za vedoucího skupiny, a dostat tak vyšší trest.

15) KS ŠtB, č. j. B/4 V-4083 (-158) ze 7. 8. 1952. Srov. Krčméry S., *To nás zachránilo. Brainwashing – vymývanie mozgu*, Signum – Lúč, Bratislava 1995, s. 141.

16) Tamtéž, s. 57.

Žaloba soustředila svou pozornost na to, že Vatikán po dohodě s nacisty posílal na okupované území SSSR *jezuitské „misionáře“*. Tito šíříce *unionistickou myšlenku měli zároveň okupantům pomáhat smiřovat sovětské obyvatelstvo s nacistickou okupací*. Po této absurdní spekulaci neudivuje tvrzení, že „vatikánský agent“, Tomislav Kolakovič, se za Slovenského národního povstání vetřel mezi partyzány, aby mohl podávat *zprávy nacistickému velení o bojové a morální situaci v partyzánských štábech a aby s představiteli církve projednal možnost rozvratné činnosti mezi příslušníky sovětských armád po jejich příchodu na Slovensko*.

Samotného Krčméryho vinila obžaloba kromě jiného, že členům kroužků, které zakládal, *vysvětloval význam „Russika“ a nabádal je ke studiu ruštiny, písní a zvyků sovětského lidu a taktéž je připravoval na příští rozvratnou činnost na území SSSR*. Dále prý dal litoměřickému biskupovi Trochtovi *od agenta Kolakoviče přednášku s obsahem tak ostře zaměřeným proti našemu zřízení, že biskup dr. Trochta považoval za vhodné ji zničit*. Kromě toho přišel Krčméry do styku *s velezrádnými kněžími a agenty Vatikánu Schütznerem a Mádre*m.

I když druhý souzený v tomto procesu Suchý byl ve své „trestné činnosti“ zastíněn Krčmérym, přesto i na něm našel prokurátor dost trestuhodného. Byl synem řeckokatolického faráře, spolupracoval s bratislavskou Ústřední katolickou kanceláří (ÚKK), zapojil se do práce v tzv. *teologických kroužcích, které pod pláštíkem prohlubování náboženského života vychovávaly členy k zarytému nepřátelství vůči našemu zřízení a školily kádry pro vyšší formu protistátní činnosti v tzv. „Ústředním kroužku“, který byl ilegálním pokračováním zakázané ÚKK*. Suchý se stal podle obžaloby propagačním referentem tohoto kroužku, rozmnožoval „protistátní letáky“ a brožury, například „štvavé“ vánoční poselství Pia XI., Kolakovičovy pastorační směrnice pro těžké časy, a tzv. Mádrův odkaz (*Slovo o této době*), vyzývající k ilegální činnosti.¹⁷

V posledním slově obviněného Krčméry řekl, že ani on ani nikdo z kroužků nepracoval proti režimu, že naopak uplatňováním

17) Srov. Vyšší vojenská prokuratura, Trenčín, spis. zn.. j. 1 Pt 7/54 T 13/54 – k. č. 234 z 19. 3. 1954. Podle Krčméry S., c. d., s. 143nn.

lásky k Bohu a bližnímu sloužili celé společnosti. *My lidi nerozdělujeme – řekl – ani podle tříd, ani podle majetku a kabátu, ani podle rasy nebo původu, protože každý člověk je pro nás druhým Kristem! My práci nechápeme jen jako zdroj příjmů, kariéry, ale jako uskutečňování Krista v konkrétním životě. O tom by mohli jistě objektivněji hovořit naši představení, kolegové, podřízení i pacienti. I když to vše je důkazem našeho kladného postoje k člověku, společnosti i státu, chtělo se od nás více, abychom přijali místo víry v Boha filozofickou fikci založenou na filozofickém omylu nebo vnucenou násilím. Na to nelze odpovědět jinak než slovy Petra a Jana pronesenými před 1900 lety před soudem: „Je třeba více poslouchat Boha než lidi!“*

Prokurátor či někdo z přísedících soudců to nevydržel a zvolal: *To je absurdní, ještě i zde si dovoluje protistátní propagandu!* Předseda soudu k tomu ironicky řekl, jen ať si mluví, jinak by si ještě někde stěžoval, že mu nebylo dovoleno dopovědět poslední slovo. A tak Krčméry pokračoval ve svém hodinu trvajícím exposé o lidských právech, nezávislém soudnictví a katolické víře. Na závěr řekl: *Vy máte v rukou moc, ale my máme pravdu! Tu moc vám nezávidíme a netoužíme po ní, nám stačí pravda, protože je větší a silnější než moc! Kdo má v rukou moc, si často myslí, že může pravdu zastřít, potlačit, zabít nebo i ukřižovat. Ale pravda dosud ještě vždy vstala a vstane z mrtvých!*¹⁸

Soud podle očekávání uznal oba obžalované vinnými v rozsahu obžaloby a za trestný čin velezrady odsoudil MUDr. Silvestra Krčméryho (1924) na 14 let a ing. Jozefa Suchého (1924) na 10 let odnětí svobody.¹⁹ Proti rozsudku se oba odsouzení odvolali.

Odvolací řízení se konalo před vojenským kolegiem Nejvyššího soudu v Praze dne 12. srpna 1954. Bylo dramatické od samého začátku. Předseda senátu prohlásil líčení za neveřejné. Krčméry protestoval, že k tomu není důvod, neboť už líčení soudu první instance bylo veřejné. Neuspěl. Žádal proto, aby, jak mu dovoluje zákon, se líčení mohli zúčastnit jako důvěrníci jeho otec a bratr. Prokurátor nebyl proti, předseda ano.

18) Tamtéž, s. 162n.

19) Vyšší vojenský soud, Trenčín, spis. zn. T 16/54. Podle Krčméry S., c. d., s. 173n.

Poté udělil předseda senátu slovo soudnímu zpravodaji.²⁰ „Ne,“ protestoval Krčméry, „první slovo v odvolacím řízení má podle Trestního řádu dostat ten, kdo se proti původnímu rozsudku odvolal.“ Předseda namítl, že vše, co chce říct, může říct ve svém závěrečném slově. Krčméry však trval na svém, protože v závěrečném slovu možná bude chtít říct něco jiného. Po krátké poradě soud rozhodl: jen ať si mluví, stejně nemá publikum, které by mu naslouchalo.

A došlo k výměně rolí, z obžalovaného se stal pro tuto chvíli žalobce. Krčméry se rozhovořil o donucovacích metodách StB, o nevěrohodnosti vyšetřovacích protokolů, o neobjektivnosti žalobce a předpojatosti soudu. Vyvracel jeden bod obžaloby za druhým. V soudní síni nastalo napjaté ticho, nikdo už nepředstíral lhostejnost, jeden z přísedících pokyvoval hlavou, jako by ho povzbuzoval. Nato prokurátor: „Je pozoruhodné, co jsme právě slyšeli, i když obviněný zřejmě přehání. Prokuratura ovšem všechna obvinění prošetří. Pokud by se ale prokázalo, že nejsou pravdivá, podá na Krčméryho další trestní oznámení, tentokrát pro pomluvu státních orgánů.“ Nepodala.

Soudní drama pokračovalo řečí obhájce ex offio, jenž v rozporu s tím, co Krčméry dokazoval, řekl, že i když se obviněný dopustil velezrady, prosí jeho jménem slavný soud, aby byl k němu shovívavý a přiznal mu i polehčující okolnosti. Krčméry mu skočil do řeči a požádal soud, aby obhájci odebral slovo, neboť má zákonné právo na obhajobu, a ne aby ho vlastní obhájce obviňoval zákeřněji než sám prokurátor.²¹

Odvolací soud potvrdil rozsudek soudu první instance. Suchý byl propuštěn na svobodu podmíněně v rámci amnestie v roce 1960, Krčméry strávil ve vězení téměř celých uložených mu 14 let. Částečně svým vlastním přičiněním. Odmítal totiž několikrát mu nabízené podmíněčné propuštění, neboť, jak říkal, nic nezákonného neprovedl, trestná činnost mu nebyla prokázána, o milost nestojí, žádá však obnovu soudního řízení, aby mohl prokázat svou nevinu. Politické klima šedesátých let bylo sice už mírnější než v padesátých letech, ne však natolik,

20) Úlohou „soudního zpravodaje“, jednoho z přísedících soudců, je stručně seznámit soud s projednávanou kauzou.

21) Srov. Krčméry S., Jukl V., *Pod klenbou Prozřetelnosti*, Fatima, Bratislava 1995, s. 108n., rozšířeno o Krčméryho vzpomínky řečené v kruhu přátel.

aby soud Krčméryho žádosti vyhověl. Protože se ho však už ve vězení chtěl zbavit, rozhodl o jeho podmíněčném propuštění karlovarský vojenský soud dne 21. října 1964, aniž o to Krčméry žádal. Své rozhodnutí soud, opíraje se o posudek náčelníka tábora, zdůvodnil jeho polepšením: *Odsouzený po celou dobu výkonu trestu se chová ukázněně, byl mimo jiné několikrát odměněn, převážně stále pracuje jako lékař a po této stránce nejsou proti němu žádné stížnosti.*²² Krčméry protestoval, že se nepolepšil, a ani nemohl, protože se ničeho trestného nedopustil. Za vrata tábora ho vyvedla táborová ostraha. Do vypršení trestu mu zbývalo sedm měsíců. Plné rehabilitace se spolu se Suchým dočkal až po pádu komunismu v roce 1990.

Procesy s Mojtoovou a Ďuricou

Soudní líčení s Annou Mojtoovou (1917) se konalo před Krajským soudem v Nitře dne 28. července 1954. Z neznámého důvodu byla souzena samostatně. Původním povoláním byla učitelkou. Členkou Rodiny byla od jejího založení v roce 1943. Od té doby, ovlivněna Kolakovičem, se věnovala laickému apoštolátu. Koncem války vedla v Bratislavě kroužek katolických úřednic, po válce pracovala v Ústřední katolické kanceláři v Bratislavě, později jako pastorační referentka na biskupství v Banské Bystrici.

Její bezprostředním představeným byl archivář a vedoucí pastoračního referátu biskupství P. Imrich Ďurica. Po smrti biskupa Andreje Škrábika (8. 1. 1950), kdy stát dosadil za správce diecéze exkomunikovaného kněze Decheta,²³ musel Ďurica biskupství opustit a krátce nato byl na jaře roku 1950 zatčen.

Také Mojtová opustila biskupství po Dechetově nástupu do funkce, ale zatčena byl až v roce 1953. Těžištěm obžaloby

22) Vojenský obvodový soud, Karlovy Vary, č. Pp 121/64. Podle Krčméry S., c. d., s. 222n.

23) Viz Vaško V., *Dům na skále*, 1. díl, s. 173n. a podrobněji Vaško V., *Neumlčená*, sv. II, s. 117n.

vznesené proti ní byla její spolupráce s Ďuricou jak před Únorem, tak i po něm. Řídili spolu činnost kroužků Katolické akce po celé diecézi, organizovali biblické závody, náboženské kurzy, exercicie, náboženský tisk. Soud to hodnotil jako boj proti marxisticko-leninské ideologii a podněcování mládeže proti lidovědemokratickému zřízení.

Nicméně soud dospěl k názoru, že *nepřátelská činnost* (Mojtové) *nedosáhla takové intenzity, aby se jednalo o rozvracení stávajícího společenského řádu*. Byla proto odsouzena ne za „rozvracení“ republiky (velezradu), jak navrhoval prokurátor, ale „jen“ za její „podvracení“. Tomu odpovídal i „mírný“ trest – tři a půl roku odnětí svobody.²⁴

Prokurátor se však odvolal k Nejvyššímu soudu v Praze, který dne 14. září 1954 „trestný čin“ Mojtové překvalifikoval z „podvracení“ na „velezradu“ a zvýšil jí trest na osm let. Se soudem první instance se Nejvyšší soud však shodl v tom, že *pravým cílem Rodiny bylo bojovat proti marxisticko-leninskému učení, které je ideologickým základem lidovědemokratického zřízení, a tím u občanů vyvolávat přesvědčení, že jde o ideologii nesprávnou a v důsledku toho je i společenské zřízení nežádoucí, které je třeba jakýmkoliv prostředky rozvrátit a zničit*.

Polehčující okolnost, že obžalovaná cíle Rodiny neznala, již Mojtové soud první instance přiznal, Nejvyšší soud neuznal, neboť *jde o ženu v organizačních věcech Katolické akce velmi zběhlou a o politickém dění dobře informovanou, která v průběhu sedmi let se věnovala organizační činnosti Rodiny a různých kroužků této. Již v r. 1946 byla pro tuto činnost zajištěna, z čehož si musela též uvědomit protizákonnost svých činů*.²⁵

V roce 1968 požádala Mojtová o soudní rehabilitaci. Projednával ji Krajský soud v Bratislavě dne 30. listopadu 1972, tedy už v době nelítostné „normalizace“. Přesto byla rehabilitována alespoň částečně, vrácením kvalifikace „trestného činu“ na původní „podvracení“. Přesvědčit soud, že se nedopustila ničeho protizákonného, se jí nepodařilo, neboť se prý v pracovním plánu Katolické akce vyskytovala témata, která zasahovala do sféry státu. Katolickým snoubencům se například připomíná, že

24) Srov. rozsudek Kraj. soudu, Nitra, spis. zn. I T 8/54.

25) Nejvyšší soud, Praha, spis. zn. 2 To 101/54.

po uzavření povinného civilního sňatku mají uzavřít i svátostné manželství, což *přesahuje otázku náboženského cítění a jde o ideologický boj, v kterém šlo o potlačení marxisticko-leninské ideologie.*²⁶

P. Imrich Ďurica (1915) nebyl souzen v některém z procesů se slovenskou Rodinou, jak by bylo logické, ale v necírkevním procesu v trestné věci svého švagra, bývalého nadporučíka Juraje Lakoty, jenž byl po Únoru propuštěn z armády. Ďurica, ve snaze vypomocť sestřině rodině, jí poslal 9000 Kčs. Krátce nato se Lakota pokusil se stejně postiženými přáteli o útěk na Západ. Skupina byla dopadena a souzena za velezradu. Ďurica za to, že útěk skupiny údajně financoval. Státní soud v Bratislavě to v rozsudku vyneseném dne 28. září 1950 kvalifikoval jako „neoznámení trestného činu“ a odsoudil ho ke třem letům odnětí svobody. Prokurátor se však odvolal a Nejvyšší soud v Praze překvalifikoval Ďuricovu „trestnou činnost“ na standardní „velezradu“ a trest mu zvýšil na 10 let.²⁷

26) Krajský soud v Bratislavě, spis. zn. 24 Tr 133/69.

27) Spis. zn. Or III 175/50. Srov. *Zločiny komunismu na Slovensku*, Vydavateľstvo Michala Vaška, Prešov 2001, sv. I, s. 171n.

XIV / Ženy ve vězení

Zvrácená „rovnoprávnost“

V první kapitole První knihy Mojžíšovy (Genesis) stojí: *Bůh stvořil člověka ke svému obrazu, k obrazu Božímu ho stvořil; stvořil je jako muže a ženu* (Gn 1,27). Ke svému obrazu nás, muže i ženy, stvořil! Režim, v němž jsme celá desetiletí museli žít, však tuto na Boha zaměřenou hodnotu člověka neuznával. Nerespektoval ani jinakost muže a ženy, jejíž důstojnost zejména vězeňství řídící se sovětským vzorem pošlapávalo způsobem vymykajícím se představám civilizované společnosti. Vypovídat o tom mohou ty, které to samy prožily. Zde je jejich svědectví:

První zastávkou na pouti věznicemi byla pro mnohé ženy rakovnická šamotka, dislokované pracoviště pankrácké věznice. Poměry tam zaběhnuté charakterizuje Jiřina Zábranová: *Byla to a je snad dodnes šamotka světového jména, ovšem pracovní podmínky tam byly hrozné, hroznější než v kterékoliv vesnické cihelně. Vyráběly se tam dlaždice všeho druhu, obkládačky, mozaika – práce těžká, plno prachu, žár pecí, u polejváku práce s olovem. (...) Ubytovali nás v budově, která asi bývala skladištěm hrubého materiálu: dlouhá obdélníková hala, strop vysoko, podlaha betonová, na krovech eternitová střecha. Kolem vstupní zdi bylo místo umyvadel koryto a kouhoutky na vodu, která sice občas tekla, ale nebyla pitná, dala se používat jen převařená. Na téže straně dvě velká okna, téměř až k zemi, ale neotvíratelná, ze silných skleněných destiček; mezi okny veliký stůl a lavice. Uprostřed dvě řady „postelí“, dřevěných dvojáků, vždy dvě a dvě spojené, pak asi 30 cm ulička a opět dva dvojáky, takže v jedné uličce se pohybovaly čtyři ženy. Vzadu na postelích hřebíky nahrazovaly šatníky.¹*

1) Srov. Zábranová J., *Ohlédnutí*, Torst, Praha 1994, s. 259n. Podle Bursík T., *Ztratily jsme mnoho času... ale ne sebe. Životy politických vězeňkyň v čs. věznicích 50. a 60. let dvacátého století*, Praha, Sešity ÚDV 13/2006, s. 26n.

O poměrech v jiném pracovním útvaru pro ženy, v Tuněchodech, konstatuje neobvykle otevřená úřední zpráva Ministerstva vnitra ze 14. března 1953: *Ženy zde byly využívány na nekvalifikovanou těžkou manuální práci, vykládání vagonů s uhlím, přenášení nákladů cihel apod. Podle vyjádření vězeňského lékaře ženy, které zde pracovaly delší dobu, měly natolik porušeny ženské orgány, že nemohly v budoucnu otěhotnět.*²

Obecněji o situaci žen ve vězení vypovídá Jiřina Hošková³: *Málokdo si dnes uvědomuje, že vynesením trestu odnětí svobody byl nad velkou částí žen vynesen i rozsudek k doživotní samotě – ke ztrátě možnosti založit si rodinu a mít své vlastní děti. (...) Většina žen prošla během vyšetřovací vazby pražskou věznicí Ruzyně. Z vlastní zkušenosti mohu říci, že tam neexistovalo žádné zvláštní ženské oddělení. Byly jsme vyslýchány a vězněny za stejně krutých podmínek jako muži a podléhaly jsme těm stejným dozorcům. Teprve po r. 1953 (po Stalinově smrti, pozn. autora) se vůči ženám už nepoužívalo, přesněji řečeno používalo jen zřídka, fyzických trestů.*

Při příchodu do vazby jsme se musely vysvléknout donaha a dostaly jsme pánskou košili s hlubokým výstřihem bez jediného knoflíku a k ní pánské spodky s rozparkem (...) přes den jsme si přes ně natahovaly halenu a mužské kalhoty. Obojí z režného plátna špinavé šedivé barvy, bez knoflíků, pouze s krátkou tkaničkou na zavázání. Na nohou jsme nosily mužské pantofle bez paty, které většině z nás byly příliš velké. Žádné osobní prádlo, ponožky nebo punčochy. Jen onuce v zimě ... Mnohé z nás trpěly omrzlinami. „... Zbaven svého roucha ...“ Kolikrát jsme prožívaly toto desáté zastavení Křížové cesty spolu s Ježíšem! Ponižování a denní důsledné a zlomyslné znásilňování ženského studu bylo snad pro nás všechny (...) horším utrpením než násilí a fyzické tresty. O kopancích nebo fackách se mluví snáze než o tom, že jste nahá musela dělat před svým vyšetřovatelem dřepy ...

-
- 2) Srov. Zemanová L., *Postavení žen ve vězeňských zařízeních v 50. letech v Československu*, seminární práce, Univerzita J. E. Purkyně, Ústí nad Labem 2000. NA, f. SSNV, neuspořádaný šanon 25/1. Podle Bursík T., c. d., s. 27.
 - 3) J. Hošková, rozená Krejčíková, byla odsouzena v roce 1952 v procesu s Katolickou akcí „Bárta a spol.“ k 15 letům vězení, viz s. 96.

v takových okamžicích ani nezáleželo na tom, byl-li tím ponížujícím svědkem muž, žena či bezpohlavní vševidoucí „oko“ ve dveřích cely.⁴

Božena Jíšová⁵ píše o tomtéž: *Když nás jednou týdně vodili do koupelen a musely jsme už svlečené pochodovat po chodbách, mne i Gretu to hrozně uráželo. Greta to řešila tím, že si rozpustila dlouhé černé vlasy a zahalila se do nich jako do pláště; paní Hadrabová prostě odmítala koupání (...) ale nemá paní šla bez námitek, bez ostychu, krásná a nezúčastněná, o nikoho ani nezavadila pohledem, jako by ti, co nás hlídali, nebyli ani lidé, ale jen hlídací psi, kteří v ní nemohou vzbudit rozpaky.*⁶

Svévole, s jakou si estébáci a příslušníci vězeňské stráže v tomto ohledu počínali, svědčí kromě jiných jejich „kvalit“ také o jejich chlípnosti, k vězňům se tak nechovali. Při osobních prohlídkách sice i muže nechali svléct donaha, ale aby je hnali nahé třeba chodbami Pankráce, autorovi není známo.

Ale stud se dal i přemoci. Dagmar Šimková⁷ vzpomíná: *První sobotu na Pankráci jsem se zděsila, když mi řekla (karmelitánka Anna Schwarzová, pozn. autora), že se musíme svléknout na cele donaha a běžet do umývárny chodbou kolem mužských strážů. „Mysli si, že jsou to sochy chlípných kentaurů,“ radí mi. Klušu tedy s ostatními, nahatá jak Eva v ráji, a nemyslím na to, kdo by se styděl něčeho vytesaného z kamene.*⁸

Dagmar (Dáša) Šimková srovnává chování mužů a žen v krizových situacích způsobem ne příliš lichotivým pro muže: *Ve vězení není rozdílů, když jde o násilí. Rozdíl je jen v tom, že žena je celým svým ústrojím docela jiná než muž, nejen fyzicky, ale především svou vnitřní podstatou. Má nějak silněji vyvinutý instinkt přežití. Ať je kdekoliv, začne si budovat své*

4) Havlíčková H., *Dědictví. Kapitoly z dějin komunistické perzekuce v Československu 1948–1989*, Votobia/Poznání, Olomouc 2000, s. 213n.

5) B. Jíšová rozená Kuklová (1929) byla v roce 1954 za údajnou velezradu odsouzena k 10 letům vězení.

6) Kuklová-Jíšová, B., *Krásná nemá paní. Příběhy vězněných žen z 50. let*, ARSCI, Praha 2007, s. 40.

7) D. Šimková, autorka knihy *Byly jsme tam taky*, byla zatčena v roce 1952 a odsouzena za „velezradu“ k 15 letům vězení. Za nezdařený útěk ze Želiezovců jí trest byl zvýšen o 3 roky. V roce 1966 byla z vězení propuštěna, 1968 emigrovala do Austrálie.

8) Šimková D., *Byly jsme tam taky*, Orbis, Praha 1991, s. 25n.

vlastní prostředí, ví, jak na to, snáší na nové hnízdo. (...) Muž ve vězení je tragický, zajatý, ponížený lev, plačící hluboko uvnitř. Žena se stane malým vzteklym hlodavcem, lasicí či kunou, která se hned začne podhryzávat a podhrabávat ven, a ještě svolává ostatní lasice a kuny, aby se podhryzávaly a podhrabávaly s ní. Když je muži vyražen meč z ruky, zaváhá zděšen, co dál. Žena mrští kamenem, a když není po ruce, popadne kobylinec, a když ani ten není v dosahu, aspoň od srdce plivne nepříteli do oka. Zdá se, že muži nesou zajetí a ponížení hůř než ženy, snad proto, že od dávnověku jim byly přisouzeny vlastnosti heroické, které je těžké prosazovat každý den. Jednorázová statečnost je snazší než každodenní stokrát nic, které umořilo osla.⁹

Má pravdu? To, co říká nakonec, pravda je. Podobně se vyjádřil po svém návratu z desetiletého vězení dominkán Silvestr Braitó: *Než mě zavřeli, myslel jsem, že je lehčí být vyznavačem než mučedníkem, dnes si myslím, že je to naopak těžší, neboť být vyznavačem je běh na dlouhou trať.¹⁰*

S ostatními názory paní Dáši autor nesouhlasí, neboť za svých sedm a něco let strávených v šesti různých „nápravných zařízeních“ si nevzpomíná, že by se setkal s „tragickým, poníženým a hluboce uvnitř plačícím lvem“. Byl však nepřímým svědkem několika útěků, z nichž některé se uskutečnily neobrazně, ale doslova podhrabáním z tábora. Že se většinou nezdařily, na podstatě věci nic nemění. Že bylo málo ženských pokusů o útěk, by bylo ovšem nespravedlivé připomínat zrovna Dáše Šimkové, která se o to pokusila.

Různost mentalit obou pohlaví je nicméně očividná. Autor vzpomíná na setkání s profesorkou Růženou Vackovou krátce poté, co se v roce 1967, po šestnácti letech vrátila z vězení. Obklopená bývalými mukly a muklicemi, někdejšími kluky a holkami z kroužků Katolické akce, vzpomíná na hrdinné skutky pardubických vězeňkyň. Všichni jí visí na rtech. Vtom se zarazila, v očích jednoho z nás postřehla záblesk ironie, poněkud znejistěla a s dívčím úsměvem pravila: „Blbý, co?“ – „Blbý,“ odpověděl.

9) Tamtéž, s. 16.

10) Viz Vaško V., *Dům na skále*, 2. díl, s. 79.

Oč tehdy šlo, si už autor nevzpomíná, ale zřejmě o něco, co by muklovi nestálo za korekci. Zmínili jsme se už, že kněží byli pod hrozbou tvrdých sankcí donuceni v Leopoldově bourat kostel. Šly by ho za stejných okolností bourat řeholnice či děvčata z Katolické akce? Sotva. Nebo: kolik dnů strávily tyto ženy v korekcích jen proto, že v neděli či v zasvěcený svátek odmítly pracovat. Obdivuhodné. Ale mukl by si řekl: „Tak co, je to stejně z donucení!“ Za sloužení mše svaté či za účast na ní však do korekce kráčeli muklové hrdě. Hladovky také občas drželi, a ta hlavní „nudlová“ v roce 1955, která zachvátila celý československý „gulag“, nezačala přece v Pardubicích, ale na jáchymovském táboře Nikolaj. Přičemž důvodem nebylo nic vážnějšího než to, že jedna směna odmítla jíst nudle k obědu. Ostatní se přidali ze solidarity, a to je mezi „lvy“ důvod, za který stojí jít do toho.

Naproti tomu sotva by se mezi muži našlo dvanáct takových, kteří by udělali to, co dokázaly pardubické ženy, když poslaly stížnost na vězeňské poměry v Československu generálnímu sekretáři OSN Dagu Hammarskjöldovi prostřednictvím velitelství věznice. Mukl by řekl: „Nahrávat na smeč jim nebudu!“

A naopak, mohlo by se v mužském nápravném zařízení stát něco podobného tomuto: *Jednou v šerých začátcích pardubického lágru obklopila náčelníka skupinka žen domáhajících se věcí rozumných a logických. „Šustily hedvábím“ a nedopřály mu oddechu. Nemohl je ani potrestat, ani umlčet. Nakonec v potupné kapitulaci zaúpěl: „Zatracené megery!“¹¹*

Ale „megery“ komplikovaly život nejen náčelníkovi a jeho podřízeným, ale i svým spoluvězeňkyním: *Nemohu psát – píše z Pardubic v říjnu 1960 Růžena Vacková¹² – protože tu někdo neustále žvaní, a to křiklavým hlasem. Vzpomínám si na Kiplinga, jak říká, že lidé musí neustále něco dělat ústy: žvýkat, jíst, mluvit, kouřit. Ale mluvení je snad nejhorší věc ze všech, protože mluví, mluví, mluví, bez potřeby sdělení. Stanu se úplně nerudná na mluvící lidi. A skoro docházím k názoru, že ženy jsou žvanící netvoři. Bude mne velmi zajímat názor mužů*

11) Šimková D., c. d., s. 17.

12) R. Vacková byla v roce 1952 v procesu s Katolickou akcí „Mádr a spol.“ odsouzena k 22 letům vězení. Viz s. 84.

*na kříž se svými spolumuži. Jistě měli nějaké zvláštní nesnáze navzájem, ale asi jiného druhu. Nebyla jsem nadšená feministka, ke zklamání své maminky. Tady však, až na zvolené a výběrové příbuzenstvo, se ze mne stala rozhodná antifeministka.*¹³

Jaký tedy měli muži kříž se svými „spolumuži“? V podstatě asi stejný jako ženy. Možná, že těch upovídaných bylo méně a jistě nemívali křiklavé či pisklavé hlasy. Snad nevkusných řečí o ženách bylo (i mezi politickými) mukly víc než mezi ženami v opačném smyslu. Běda, když nad politickými měli početnou převahu kriminálníci, a to nejen co se mluvy týče. Jak jsme se už výše zmínili, v raných dobách Nikolaje tam řádilo bicí komando „vlčáků“. V rámci „třídního boje“ napadali politické vězně (viz s. 189n.). Také je jiné, když se pere mužská galerka, než když se perou prostitutky. Mužská rvačka je tichá, ale urputná, bez jekotu, plivání do obličeje a rvaní vlasů, zato s krví, rozbitými nosy a vyraženými zuby. Jinak ale platí jak pro ženy, tak pro muže, že na vězení si nelze zvyknout, jak říká profesorka Vacková v jednom ze svých dopisů.¹⁴

Vyšetřovací vazba

Různé praktiky fyzického nebo psychického násilí používané při výsleších už známe z předchozích kapitol, ale ty byly páchané na mužích. To však, čím prošly při výsleších některé ženy, přesahuje i zkušenost mužů zvyklých na leccos. Božena Jíšová vzpomíná, že ji spoluvězeňkyně poučila, že *jsou čtyři druhy pánů vyšetřovatelů: referent otcovský, milenecký, tělocvikář a mlátička. Vyšetřování začínalo otcovskými domluvami (jste mladá, škoda vás, je mi líto, že strávíte nejlepší roky ve vězení a podobně). Když to nezabíralo, přišel milenecký typ (taková mladá, hezká, přece se domluvíme, jste mladá žena, já mladý muž, jsme přece členy jednoho národa a podobně). Když to nemělo účinek, přišel tělocvikář. A ten už toho moc*

13) Vacková R., *Ticho s ozvěnami*, Česká křesťanská akademie, Praha 1994, s. 130.

14) Srov. tamtéž, s. 89.

Chronologický ukazatel

Rok 1944

27. 08. Prof. Tomislav Kolakovič předložil slovenským biskupům memorandum *Pastorace pro těžké časy*

Rok 1948

únor Odsouzen k trestu smrti spoluzakladatel KS
Rumunská Lucretio Petrascanu
během roku Postupná likvidace katolických spolků
a katolického tisku. Začátek perzekuce věřících,
jejich „vyakčňování“ ze zaměstnání, veřejného,
kulturního a politického života

Rok 1949

10. 03. Prvních 209 vězňů nasazeno do uranových dolů na
Jáchymovsku
12. 03. K tomuto dni ve 14 NPT těžilo uranovou rudu
12 768 vězňů, z toho 7731 politických.
jarní měsíce V SSSR zahájena kampaň proti „kosmopolitismu“
a „buržoaznímu nacionalismu“, sovětská varianta
antisemitismu
10. 06. Odsouzen k trestu smrti generální tajemník KS
Albánie Koči Džodže
19. 06. Zatčen P. Bohuslav Burian; při průvodu Božího
těla přečetl pastýřský list biskupů
16. 09. Gottwald se Slánským žádají Moskvu, aby vyslala
do ČSR státněbezpečnostní experty
24. 09. Odsouzen k trestu smrti maďarský ministr
zahraničí László Rajk
14. 12. Odsouzen k trestu smrti místopředseda bulharské
vlády Trajčo Kostov

Rok 1950

začátek roku Biskup Štěpán Trochta vězněn ve své litoměřické
rezidenci
září Litoměřickému generálnímu vikáři P. Františku
Vlčkovi odebrán státní souhlas k výkonu funkce;
biskupu Trochtovi vnucen za gen. vikáře
„vlastenecký kněz“ Eduard Oliva

Rok 1951

02. 01. Pavol Hnilica SJ tajně konsekrován na biskupa; světitel biskup Pobožný
18. 01. P. Karel Poul odsouzen k 6 letům vězení
29. 03. V procesu „Korynta a spol.“ odsouzení 4 kněží a 6 laiků celkem k 133 letům vězení
- květen P. O. Mádr píše *Slovo o této době* – o úkolech křesťanů v době pronásledování – *Buďte stateční a dejte se k dispozici Pánu! Naše naděje je Pán, naše síla a naše vítězství!*
- květen–srpen Policejní zátah na katolicky orientované literáty
20. 06. V orelském procesu „Vavruška a spol.“ odsouzeno 6 osob celkem k 38 letům vězení
- 07.–14. 07. V procesu „Nováček a spol.“ odsouzeno 7 kněží celkem k 57 letům vězení
23. 07. Tajný biskup František Tomášek internován v Želivě
- 13.–16. 08. V procesu s KA „Valena a spol.“ odsouzení 2 kněží a 9 laiků celkem ke 183 letům vězení
25. 08. Tajně konsekrován na biskupa Ján Chryzostom Korec; světitel biskup P. Hnilica
26. 09. Proces s orelskou skupinou Modrých květů „Holub a spol.“, odsouzení 2 kněží, 1 bohoslovec a 7 laiků celkem ke 103 letům vězení
29. 09. Ve 2. procesu s Modrými květy „Pilík a spol.“ odsouzení 2 kněží, 2 bohoslovci a 3 laici celkem k 76 letům vězení
14. 10. Na slavkovské „Dvanáctce“ nezdařený útěk 12 muklů. Zastřelen 1 dozorce a 5 muklů; následovala krutovláda
23. 11. Zatčen generální tajemník KSČ Rudolf Slánský

Rok 1952

27. 02. Ministr kultury Václav Kopecký v Brně na konferenci vysokoškolských vědeckých pracovníků o kosmopolitismu jako ideologii amerického imperialismu
- 19.–21. 03. V procesu „Davídek a spol.“ byly souzeny 2 skupiny. Ve skupině P. F. Davídka 6 osob odsouzeno celkem k 39 a půl roku vězení, ve skupině P. R. Vašíčka 5 osob k 51 letům

26. 03. První větší transport politických vězeňkyň do pardubické věznice
23. 04. Zahájen proces se „Zelenou internacionálou“, do něhož byli záměrně zařazeni, ač s ní neměli nic společného, katoličtí literáti Josef Kostohryz (doživotí) a Václav Renč (25 let vězení)
- 11.–13. 6. V procesu „Mádr a spol.“ odsouzení 3 kněží, 2 řeholnice a 2 laici celkem k jednomu doživotí a 116 letům vězení. K procesu připojena, se záměrem diskreditovat církev, s ním nesouvisející odbojová skupina, kde dvakrát trest smrti a jednou 15 let vězení
21. 06. V Praze zahájen ustavující sjezd Československé společnosti pro šíření politických a vědeckých znalostí (propagace komunistické ideologie; boj proti „náboženskému tmářství“)
- srpen Nová (horší) úprava výuky náboženství na školách I. a II. stupně
02. 07. Zahájen proces s „klerofašistickou odnoží Zelené internacionály“ – „Prokůpek a spol.“, v něm odsouzeno 15 osob, převážně katolických literátů, celkem k 216 letům vězení
06. 08. Redaktor nakladatelství Vyšehrad PhDr. Rudolf Voříšek odsouzen k 11 letům vězení, zemřel v pankrácké věznici 1. 11. 1953
23. 10. V procesu „Burian a spol.“ odsouzení 2 kněží, 1 bohoslovec a 2 ženy celkem k 53 letům vězení
28. 10.–1. 11. Největší proces s KA „Bárta a spol.“, odsouzeno 7 kněží, 1 řeholnice a 23 laiků celkem ke 332 rokům a 8 měsícům vězení
10. 12. Za organizování přechodu bohoslovců na studie do Rakouska odsouzen Bohumír Karásek k 7 letům vězení
20. 12. Zahájen proces „s vedením protistátního spikleneckého centra“ v čele s generálním tajemníkem KSČ Rudolfem Slánským; 10 trestů smrti, 3 doživotí; u jedenácti odsouzených zdůrazněn jejich židovský původ

Rok 1953

16. 01. Zatčen litoměřický biskup Štěpán Trochta
05. 03. Zemřel sovětský vůdce J. V. Stalin

14. 03.	Zemřel prezident republiky a předseda KSČ Klement Gottwald
21. 03.	Antonín Zápotocký prezidentem republiky, Antonín Novotný pověřen řízením sekretariátu ÚV KSČ, Viliam Široký předsedou vlády
24. 04.	Nový školský zákon se stal základem jednotného socialistického školství
03. 05.	Částečná amnestie prezidenta republiky Zápotockého
30. 05.	Měnová reforma, v Plzni dělnické nepokoje
25. 06.	V procesu s KA „Bradna a spol.“ odsouzení 3 kněží, 3 řeholnice a 5 laiků celkem k 76 letům vězení
15. 09.	Byzantolog a redaktor revue Vyšehrad Josef Myslivec odsouzen k 10 letům vězení
24. 10.	V Bratislavě ustavující sjezd Čs. společnosti pro šíření politických a vědeckých znalostí na Slovensku
29. 10.	V 1. procesu s jocisty „Hofmanová a spol.“ odsouzeny 4 osoby celkem k 10 a půl roku vězení
19. 12.	V procesu s 12člennou „skupinou P. Stanislava Sasiny“ odsouzení 3 kněží a 9 laiků celkem ke 104 letům vězení

Rok 1954

začátek roku	1. transport politických vězeňkyň do NPT Želiezovce
19. 01.	V procesu s KA „Chudáčková a spol.“ odsouzeno 7 osob celkem ke 24 a půl roku vězení
02. 03.	V procesu s KA „Hošek a spol.“ odsouzeno 6 osob k 58 letům vězení
16. 03.	V procesu s KA byli odsouzeni Jan Janoušek s rodiči celkem ke 4 a půl roku vězení
21. 04.	V Bratislavě proces s „buržoazními nacionalisty“ (G. Husák, L. Novomeský aj.)
26. 04.	V největším slovenském procesu s KA „Staríček a spol.“ odsouzeno 6 kněží a 18 laiků celkem ke 124 letům vězení
20. 05.	Ve slovenském procesu s KA „Stercula a spol.“ odsouzeno 10 laiků (z toho 4 lékaři) a 1 kněz celkem ke 44 a půl roku vězení
květen	Hladovka 60 politických vězeňkyň v Pardubicích

02. 06.	V procesu s KA „Malíková a spol.“ odsouzeno 8 osob k 56 letům vězení
24. 06.	V procesu se slovenskou KA „Krčméry a spol.“ odsouzeny 2 osoby celkem ke 24 letům vězení
19. 07.	V procesu s KA „Ehrenberger a spol.“ odsouzeno 6 osob celkem k 18 a půl roku vězení
20. 07.	Za činnost v kroužcích KA odsouzen student M. Čemus k 10 letům vězení
28. 07.	Za organizování kroužků KA odsouzena Anna Mojtoová ke 3 a půl roku vězení; zvýšeno Nejvyšším soudem v Praze na 8 let
15. 09.	Prof. P. Dominik Pecka odsouzen ke 2 a půl roku vězení
28. 09.	Za organizování kroužků KA odsouzen P. Imrich Ďurica ke 3 letům vězení; zvýšeno Nejvyšším soudem v Praze na 10 let
12. 10.	V rámci Akce Russicum zahájen před Krajským soudem v Praze proces „Šesták a spol.“, v něm odsouzeno 6 kněží a 6 laiků (z toho 4 lékaři) celkem ke 173 letům vězení
21. 10.	V procesu „Kapišinský a spol.“, jímž pokračovala Akce Russicum, bylo 5 osob odsouzeno celkem ke 24 a půl roku vězení
14. 05.	Varšavská smlouva – pakt Albánie, Bulharska, ČSR, Maďarska, NDR, Polska, Rumunska a SSSR jako protiváha k vojenskému paktu NATO
červenec	Kategorizace duchovních do 4 skupin podle politické spolehlivosti

Rok 1955

01. 04.	V procesu s orelskou skupinou „Hladký a spol.“ odsouzeno 9 osob celkem k 51 a půl roku vězení
začátek léta	V jáchymovských táborech a v Leopoldově vzpoury vězňů; v Leopoldově zastřelen 1 vězeň
10. 09.	Tajně konsekrován na biskupa Dominik Kařata SJ, světitel biskup J. Ch. Korec

Rok 1956

14. 02.	V Moskvě zahájen XX. sjezd KSSS, na němž Chruščov odsoudil „kult osobnosti“ a odhalil Stalinovy zločiny
---------	---

červen 12 pardubických politických vězeňkyň píše generálnímu sekretáři OSN D. Hammarskjöldovi dopisy o nelidských podmínkách politických vězňů v Československu; represe signatářek dopisů
23. 10. Zahájena Maďarská revoluce, krvavě potlačená Sověty

Rok 1957

18. 09. Odsouzení profesori UK ThDr. Antonín Melka k 1 a půl roku vězení a ThDr. Jaroslav Kadlec k 1 roku vězení
13. 11. Zemřel prezident republiky Antonín Zápotocký
19. 11. Prezidentem republiky zvolen Antonín Novotný
01. 12. Částečná amnestie prezidenta A. Novotného

Rok 1958

16. 07. V rámci tzv. „mírové“ politiky SSSR zahájen ve Stockholmu kongres „za odzbrojení a mezinárodní spolupráci“, na němž byla schválena tzv. stockholmská mírová výzva, podpořená v zemích sovětského bloku rozsáhlou podpisovou akcí; nepodepsání bývalo sankcionováno
24. 07. Prof. ThDr. Jaroslav Kadlec odsouzen ještě ve výkonu trestu k dalším 18 měsícům vězení

Rok 1959

13. 08. Ve 2. jociistickém procesu „Kacálek a spol.“ byli odsouzeni 2 kněží a 3 laici celkem k 9 a půl roku vězení

Rok 1960

28. 01. Souzen tajně vysvěcený kněz P. Josef Knödl
09. 05. Velká amnestie pro politické vězně